

Scriitori, copii, cărți

O întâlnire cu *Inocenții*
într-o bibliotecă a memoriei

de Smaranda Vultur

Inocenții Ioanei Pârvulescu, carte publicată la Editura Humanitas în 2016 și lansată la Timișoara în prezența autoarei, în 21 iunie 2017, la librăria «La Două Bufnițe» cu prilejul evenimentului amintit de mine în *Editorial*, e o carte a copilăriei. În primul rând în sens tematic și ficțional. Ceea ce nu înseamnă că nu e vorba, indirect, și de sensul celălalt al sintagmei, adică de acele cărți din care s-a hrănit imaginarul nostru în copilărie.

Copiii, - frați și surori, veri și verișoare - personaje în cartea Ioanei Pârvulescu, citesc, povestesc sau ascultă povestite, cărți care au unit în preferințe mai multe generații, de la basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* de Petre Ispirescu la *Contele de Monte Cristo* al lui Alexandre Dumas, de la *Winnetou* la *Mary Poppins*, sau *Antologia inocenței*, de la *Povești nemuritoare* la cărți fundamentale precum *Biblia*, *Iliada* sau *Divina comedie*. Nu voi face un inventar al lor și nici al motivațiilor evocării lor în roman, al sensurilor ce sunt atribuite primelor lecturi. Mentea copilului le citește și le înțelege altfel decât adultul. Comentariile sunt cel mai adesea construcții retrospective, foarte diferite de impresiile greu de reconstituit ale copilului. Mai mult decât atât, ceea ce unul ia *ad litteram*, celălalt poate citi în cheie metaforică. Anna, unul dintre cei patru copii prin ochii cărora e citită lumea adulților, traversează cu încetineală drumul dintre cele două feluri de a înțelege cuvintele și lumea pe care ele o generează: drumul ce te duce spre dublul sens, spre capacitatea de a lua lucrurile așa cum sunt sau așa cum ar (mai) putea fi.

De altfel, autoarea *Inocenților* a mai scris despre preferințele ei de lectură¹, despre cărțile care au format-o și au lărgit orizontul vârștelor timpurii până spre adolescență, cel al spațiului familiar până la cel foarte îndepărtat sau total străin. Lecturi care hrănesc imaginația și supun la proba realității întâmplările fictive. Copilul pare mai apt decât adultul să accepte ceea ce nu e

cu totul rațional, gășind explicații proprii acolo unde nu le are de-a gata. E mai ales dispus să împingă limitele inteligibilului până acolo unde ele se suprapun peste cele ale ficțiunii, acceptate ca realitatea însăși. S-ar zice așadar că un copil e un cititor de literatură ideal. Face lecturi de identificare, dar știe să ia și distanță critică, nu îl interesează convenția, își oferă plăcerea trăirii ficțiunii ca realitate, ca o prelungire a vieții sale spre teritorii necunoscute. Descoperirea lui se face cu spaimă, dar și cu o infinită plăcere compensatoare. Copilul se joacă și joacă rolurile din cărți cu pasiunea cu care descoperă realitatea însăși. Adultă și devenită scriitoare, Anna constată, la sfârșitul romanului, că exercițiul literaturii o face să se îndoiască de faptul că realitatea aceasta a existat și în altă parte decât în cărți. Relația cu trecutul e o alchimie complicată, de genul celei care face să reapară prin puterea flăcării sau a aburului suflat pe gură ceea ce era scris cu cerneală simpatică, “transformând invizibilul în vizibil și încetul cu încetul în fraze cu sens.”

Se înțelege din ce spun că orice carte despre copilărie este inevitabil și o carte despre timp, cel care trece și ne duce cu el. Cu cuvintele care încheie romanul: „apele timpului în care înotăm. Apele timpului în care ne înecăm.” Timpul care ne aduce, în cele din urmă, moartea, subiect despre care copiii nu trebuie să afle, care e oarecum tabu, până când o descoperă din pură întâmplare, vine peste ei. În forme mai mult sau mai puțin inteligibile, brutale, vizibile, moartea e o

¹ v. Ioana Pârvulescu, *Întoarcere în secolul XXI*, Humanitas, București, 2009, p. 154-158.

prezență constantă în roman: moartea animalelor și a oamenilor, a unui brad, a unei case, a unui prieten sau vecin, cunoștințe îndepărtate sau persoane foarte apropiate. Despre timp vorbesc despărțirile mai line sau mai abrupte ale copiilor de lumea copilăriei, ale adulților de tinerețe, unul de altul sau de copiii lor, ale inocenților de propria inocență.

Casa e în acest sens locul în jurul căruia toate se fac și se desfac, ea devine un adevărat personaj, cu viața sa independentă, populată de vocile, gesturile, cuvintele, gândurile, jocurile, speranțele, disperările sau fericirea celor care au locuit-o în timp. În fine, e vorba în carte și de vremurile istorice, cele care schimbă numele străzilor sau ale locurilor, cele care îi alungă pe unii în închisori sau deportări, pe alții departe de locul nașterii, în altă țară, cele în care nu e bine să vorbești și să înțelegi anumite lucruri, e bine să uiți altele, să te faci că nu pricepi, să pari a nu înțelege.

Atâta timp cât generațiile sunt împreună, cercul magic al bucuriilor copilărești pare de nedestrămat, miracolul face casă bună cu realitatea și totul poate sta în armonie la un loc. *Inocenții* e cartea copiilor, dar și a adulților care le oferă acestora grijă, protecție, învățătură, educație. Copiii trăiesc în universul lor ca într-un cocon fericit, atâta timp cât adulții îi iubesc și ocrotesc. Cele două lumi nu se exclud, sunt privite cu aceeași empatie și căldură, indiferent cât de mare e distanța în ani, în experiență sau înțelepciune. Viața e frumoasă și bucuria întregă atât timp cât curge firesc, legând lucrurile între ele, făcându-le semnificative. Un capitol cum e cel denumit *Iarna*, e un mic tablou de antropologie a cotidianului, marcat de stilul de viață brașovean, de prezența constantă a muntelui în apropiere, de bătaia clopotelor și amestecul limbilor.

Casa copilăriei e în roman o cutie miraculoasă a timpului cu mai multe planuri și viteze, cu mai multe vieți și destine cuprinse în ea. Pe măsură ce se golește, își pierde ceva din substratul magic și puterea unificatoare. E o despărțire în trepte de oameni și lucruri, uneori spirala amintirilor încalcă regula linearității pentru a stabili secrete legături între evenimente și personaje pe de o parte, între cuvinte și semnificațiile lor pierdute sau regăsite, pe de alta. Oglindirile acestea, generate de repetiții și reveniri, măresc spațiul de rezonanță al romanului, îl ordonează pe mai multe niveluri: fapte, evocarea lor, reconstruirea lor în memorie, reveniri punctuale, tragerea unor învățăminte și concluzii ce pot fi infirmate sau confirmate pe frontiera subțire care desparte vârsta inocenței de pierderea ei, privirea adultului de cea a copilului. De altfel, narațiunea combină cele două

tipuri de priviri, privirea copilului și felul lui de a rosti, privirea adultului care reinterpretează, stabilește alte conexiuni, nuanțând cu ironie sau cu umor percepțiile de altădată, mutând registrele comice în unele grave sau invers. Această mobilitate a punctelor de vedere creează o structură dialogică, dă ritm și deschide povestirile spre neașteptate finaluri, întorsături ce contrazic linearitățile previzibile și le înlocuiesc cu efecte surpriză (vezi povestea anticarului, a sinuciderii studentului din hotelul Aro Sport, capitolul *DO, efectul T* etc.).

Miracolul face parte și el din țesătura ce alimentează în acest roman povestirea și percepția lucrurilor. Copilăria este în sine o mică aventură în miracol, unul nescăuit de explicații banale, unul deschis spre latura de necunoscut și magie, ce zace adânc în fiecare din noi, la care treptat nu mai avem acces sau puterea de a o înțelege. Nenumărate referințe sau sugestii livrești asociază miracolul marilor teme literare, cum e episodul ce revine de câteva ori în roman, al rătăcirii în pădure, al labirintului silvestru. Unul dintre ele vorbește despre panica resimțită de părinții naratoarei, atunci când se pierd în pădure pe înserate și sperați apelează, ca la o ultimă soluție, la o rugăciune prin care cer ajutorul lui Dumnezeu. Comentariul ce urmează ne pune în fața a două căi de interpretare a miracolului ce readuce sub priviri cărarea pierdută, conducându-i în siguranță până în vale:

„Eram și eu și fratele meu la vârsta la care lumea mare nu are limitări, iar supranaturalul face parte firesc din viața de zi cu zi. Am înțeles deci povestea în felul următor: Dumnezeu, care e un fel de zână bună, a făcut o minune când s-au rugat ei, a luat poteca de undeva, din mijlocul pădurii și le-a pus-o sub picioare ca un covor, pe care au lunecat lin până acasă. // Au trecut anii și povestea a crescut odată cu mine, iar acum o înțeleg așa: poteca a fost tot timpul chiar acolo, lângă ei, dar ei, orbi, rătăciți în propriile simțiri, n-o puteau vedea. Rugăciunea le-a deschis ochii, le-a limpezit privirea și au putut s-o vadă – aici se află de fapt minunea, iar Dumnezeu nu intervine, nu e zână bună, nu mișcă un deget pentru că nu are nevoie de toate astea. Rugăciunea nu e telefonul dat lui Dumnezeu, ci telefonul dat ție, puterilor tale ascunse, pe care le activezi în mod miraculos.” (p. 318).

Ar fi multe încă de spus despre lumea plină de farmec din acest roman cu aer interbelic, parcă unul al unui timp apus, dar a cărui lumină și putere de cuprindere îl așează printre cărțile importante ale poveștilor copilăriei ce cresc în noi, odată cu noi.